

MALLORCA: BISER ALI MADEŽ V SREDOZEMLJU?

Irma Potočnik

UDK: 91:338.48(467.51)

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Mallorca: biser ali madež v Sredozemlju?

Zaradi ugodnih pogojev (sredozemsko podnebje, ugodne cene, čarterski poleti, zanimiva pokrajina, vpliv mode itd.) so Baleari postali tipičen primer množičnega čarterskega turizma. Le nekateri deli (gorati rob, notranjost) so turistično »nepokvarjeni«. Tretje območje pa predstavljajo zelo dragi in ekskluzivni kraji, kjer se zbira mednarodni jet set. V prispevku se bomo osredotočili predvsem na dejavnike, ki so vplivali na razvoj turizma, ter na pozitivne in negativne učinke turizma na Mallorci.

ABSTRACT

Mallorca – a pearl or a stain in the Mediterranean

Due to beneficial conditions (i.e. Mediterranean climate, low prices, charter flights, interesting landscape, influence of fashion etc.) Balearic Islands represent a test case of mass charter tourism. Only several regions (mountainous edge, central part) are »unspoiled« in tourist sense. The third part represent very expensive and exclusive places occupied by international jet set. Article focuses on factors which have influenced the development of tourism, and on different positive and negative effects of tourism on Mallorca.

AVTORICA

Irma Potočnik

Naziv: profesor geografije in zgodovine, asistent

Naslov: Filozofska fakulteta, Oddelek za geogra-

fijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)61 2411248

E-pošta: irma.potocnik@ff.uni-lj.si

Večina ljudi Baleare (in zlasti Mallorca) povezuje z jasnim temnomodrim nebom, čudovitimi plažami iz drobnega peska, prekrasnimi zalivi, zabavo in različnimi športnimi dejavnostmi. Baleare (Balearski otoki, las Islas Baleares, las Baleares) sestavlja 7 manjših in 4 večji otoki (Mallorca, Ibiza, Menorca, Formentera); merijo 5.014 km² in imajo 709.138 prebivalcev (10). Od celinske Španije so oddaljeni med 93 in 185 km, od Alžirije 315 km, od Marseila 445 km, od Ljubljane pa 1454 km. Upravo-administrativno so del španske federacije (predstavljajo eno izmed 17 avtonomnih pokrajin – *comunidades autonomas*); združeni so v avtonomno enoto; njihova območna oblast ima precejšnja pooblastila, ki jih izvajata regionalna vlada in parlament.

V prispevku se bomo osredotočili predvsem na dejavnike, ki so vplivali na razvoj turizma, ter na pozitivne in negativne učinke turizma na Mallorci.

»Baleari so dragulji, raztreseni v kristalno bistrem modrozelenem Sredozemskem morju« (1).

»Že od lanskega vročega in sušnega poletja ni bilo deževnih dni. Več mesecev ni padla niti kaplja dežja. Samo šest dni je bilo takšnih s skromnimi padavinami – veliko premalo, da bi napolnili prazne vodne rezervoarje. Mallorca je pred sušno katastrofo, zato okoljevarstveniki zahtevajo ustavitev turističnega prometa, dokler ne bodo rešili težav z vodo« (9).

Komu je verjeti: turističnim vodičem, ki propagirajo širjenje turističnih aranžmajev in podaljšanje poletne turistične sezone v spomladanski in jesenski čas, ali naravovarstvenikom?

Literatura označuje Mallorca kot »biser Sredozemlja« in »sončni otok« (»la luminosa«). Na največjem balearskem otoku (3.540 km²; 100 km širok in 75 km dolg) živi skoraj 600.000 prebivalcev in je poleg Sicilije najgostejše poseljen sredozemski otok.

Prvi so otok »odkrili« romantiki (avstrijski nadvojvoda Luis Salvador Habsburški, Frederic Chopin, Georges Sand, Robert Graves), ki so prihajali pozimi, saj so odkrili zeleno pokrajino in za ta letni čas presenetljivo visoke temperature. Danes otoka ne obiskujejo le pozimi; ne prihajajo posamezniki, ampak množice.

Preglednica 1: Balearski otoki v primerjavi z nekaterimi sredozemskimi otoki [6, 2, 3].

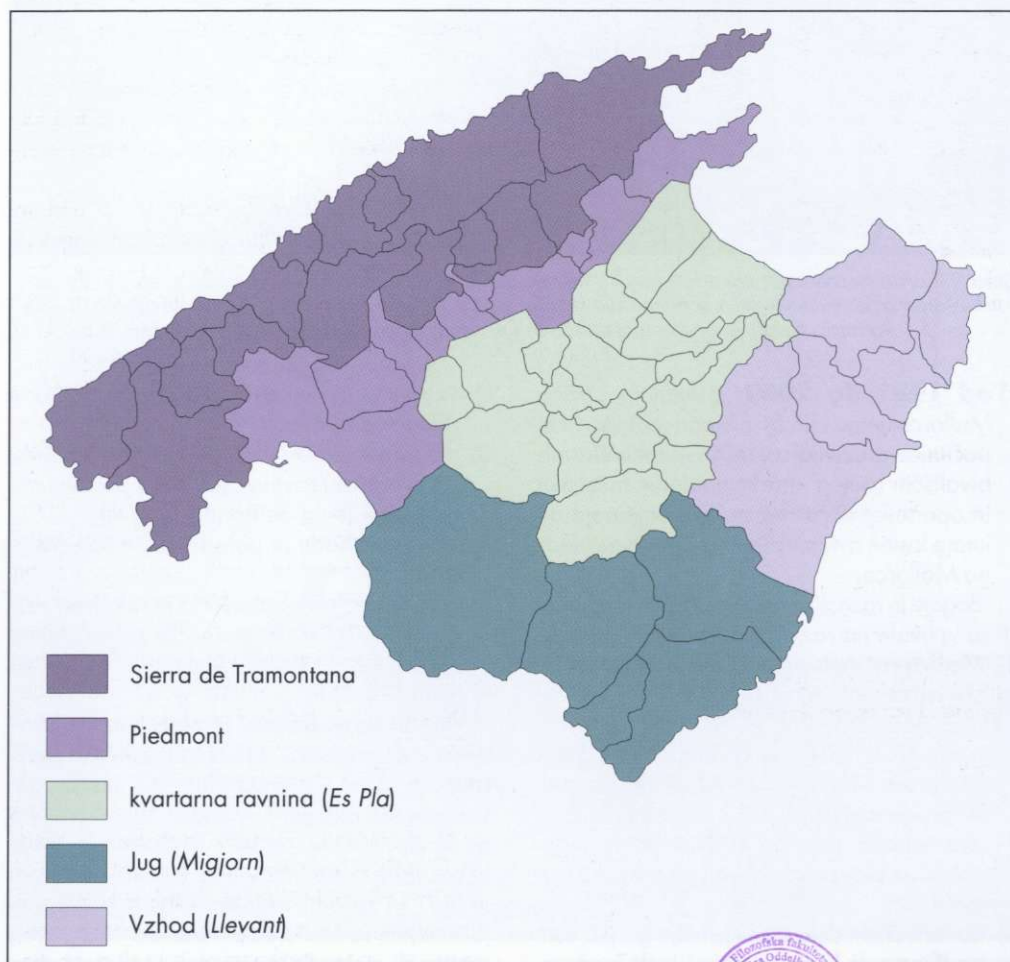
Otok	Površina (km ²)	Št. prebivalcev (l. 1991)	Gost. poselitve (št. preb./km ²)
Baleari	5.012	739.501	147
Mallorca	3.540	598.246	169
Korzika	8.680	250.500	29
Sardinija	24.090	1.646.300	68
Sicilija	25.707	4.965.800	193
Ciper	9.251	680.000*	74*
Kreta	8.259	520.000	63

* Glede števila prebivalcev in gostote poselitve na Cipru je možna le ocena, saj po razdelitvi otoka leta 1974 ni bilo natančnega popisa prebivalstva.

Razvoj turizma na Mallorci lahko razdelimo v tri faze:

a) od 1955 do 1970: v prvem turističnem »boomu«, ko je letno prihajalo preko mednarodnega letališča 7 milijonov potnikov, so zgradili verige velikih hotelov, turiste pa so z avtobusi vozili na organizirane ekskurzije. Turistični tokovi in spremembe pokrajine so zajeli predvsem Palmški zaliv.

b) od 1973 do 1980: z razširjeno apartmajsko ponudbo so domačini pričakali 11,5 milijona ljudi, ki so jim omogočili najem avtomobilov. Vpliv turizma se je razširil na celotno obalo Mallorce.

Slika 1: Pokrajinske enote Mallorce.

Slika 2: Zaradi neprestanih napadov morskih roparjev se je lokalno prebivalstvo ubranilo z refugiji. Po vsem otoku so na izpostavljenih delih obal zgradili stražne stolpe, od koder so pošiljali signale in obveščali o nevarnosti. Nekaj je lepo ohranjenih in so turistična zanimivost (foto: Irma Potočnik).

c) od 1981 do 2000: z letalom obišče Mallorca letno 17,5 milijona potnikov, ki počitnice preživljajo v hišah in sekundarnih bivališčih (poleg »tradicionalnih« hotelskih in apartmajskih aranžmajev), najemajo ali imajo lastne avtomobile in »okupirajo« celotno Mallorca.

Bogate in raznolike naravne in kulturne danosti so vplivale na razvoj turizma na Mallorci.

1. Mallorca ima razgibano pokrajino in številne naravne lepote. Otok sestavlja 6 pokrajinskih enot:

- a) gorski hrbet (Sierra de Tramontana; najvišji vrh Puig Major, 1.445 m), nastal v alpidski orogenezi (širok 6–12 km), se prične na jugozahodu in se po 100 km (smer: jugozahod-severovzhod) zaključi na polotoku Formentor;
- b) na vzhodnem delu otoka je nižja gorska veriga (Sierra de Levante; najvišji vrh Teoreya, 562 m);

c) vzhodna pobočja Sierre de Tramontane (Piedmont);

d) med obema gorskima verigama je rodovitna kvartarna ravnina (Es Pla) s posameznimi vrhovi (Puig de Randa, 549 m);

e) na jugovzhodu je polsušno območje (Migjorn);

f) 555 km dolga obalna črta je relativno razčlenjena, otok ima dva večja zaliva (Bahia de Alcudia, Bahia de Palma) in veliko majhnih zalivov.

2. Baleari imajo **dolgo, razgibano zgodovino** in predstavljajo **stičišče različnih civilizacij**, ki so se (podobno kot na drugih sredozemskih otokih) stapljale. Tako najdemo na Mallorci redke sledove iz prazgodovinske in bronaste dobe (Talayotska kultura); Feničani in Grki so zgradili manjše kolonije in emporije. Rimljani so Mallorca zavzeli leta 123 pr. Kr., ustanovili mesto Palma in dali Mallorci kulturni pečat. Vandali so jo pustošili, Mavri pa so

vtisnili svojevrsten pečat od l. 903 do l. 1229, saj je bila tedaj Palma/Mayurga pomembno mesto s 25.000 prebivalci, zgradili so sistem vodnjakov in uvajali namakalno poljedelstvo. V srednjem veku so bili Baleari v popolni odvisnosti od Barcelone (prevzeli so katalonščino; današnji jezik se imenuje majorški). V času svoje »zlate dobe« v 14. st. je bila strateško pomembna za Španijo. Palma se je razvila v pomembno sredozemsko trgovsko središče, dobila je novo пристanišče, gotško stolnico in grad. Zaradi premaknitve težišča pri odkrivanju »Novega sveta« na obale Atlantika je konec 16. st. nastopilo za Balears obdobje zatona. Zaradi dolge obalne črte in bogastva je bila Mallorca stalna tarča gusarjev, ki so motili obalno trgovanje, ribištvo in poljedelstvo; zato je po vseh otokih veliko utrjenih cerkva, hiš in stražnih stolpov. Mesta in vasi so zaradi varnosti pred gusarskimi napadi raje gradili bolj v notranjosti kot ob obali. Zadnjo, turistično »invazijo« otoki doživljajo od druge polovice 20. st. dalje. Iz

nekdanjih ribiških vasic so nastala mogočna turistična središča.

3. Subtropsko sredozemsko podnebje Mallorce je milejše v primerjavi s podneb-

Preglednica 2: Podatki o temperaturi zraka in vode ter številu sončnih dni za Palmo de Mallorca (8).

Mesec	Sr. maks. temp. (°C)	Sr. min. temp. (°C)	Temp. vode (°C)	Št. ur sonč. obsevanja
januar	14,1	6,3	14	5,2
februar	14,8	6,4	13	6,5
marec	16,6	7,9	14	6,6
april	18,9	10,4	15	7,9
maj	21,9	12,8	17	9,8
junij	26,0	16,9	21	10,5
julij	28,9	19,6	24	11,4
avgust	28,8	20,2	25	10,6
september	26,9	18,1	24	8,5
oktober	22,5	13,9	21	7,1
november	18,1	10,2	18	5,7
december	15,1	7,6	15	5,0

Slika 3: Droben pesek je zaščitni znak majorškega turizma. Le malokdo ve, da pesek umetno nasipavajo in da kilometre dolge plaže urejajo spomladi na prav nič naraven način (foto: Irma Potočnik).

Slika 4: Poseidonia je vrsta alge, ki varuje obalo pred učinki morske erozije. Posnetek je iz Alcudijskega zaliva, kjer so aprila še možni taki pogledi. Zaradi turistov, ki želijo očiščene obale in za katere so alge »nesnaga«, obale že desetletja čistijo, s tem pa so tudi povzročili spreminjanje oziroma umikanje dun (foto: Irma Potočnik).

jem Španije (Mallorca leži v isti geografski širini kot Valencia): Mallorca nima izrazito hladnega letnega časa (pozimi se temperature le redko spustijo pod 0°C), poleti se dvignejo do 33°C ; povprečna srednja letna temperatura znaša 17°C . Veter poskrbi za prijetno osvežitev v vročih dneh (gorske verige ščitijo pred hladnim in ostrim severnim in severozahodnim vetrom). V povprečju dobi letno 625 mm padavin, največ Sierra de Tramontana – 1200 mm, najmanj jugovzhodna območja – 400 mm (1).

4. Sredozemsko vegetacijo predstavljajo hrastovi (*Quercus ilex*) in borovi gozdovi, ki uspevajo v Sierri (do 800 m); pogorje porašča obalni bor (*Pinus halepensis*, do 700 m), skoraj povsod na otoku najdemo oljko in ribez; figovec in mandljevce sta značilna za južni del; vinska trta je na območju Benisalema in Felanitxa, povsod se razraščajo ciprese, agave, pal-

me ipd. ter sredozemska travna in grmovna vegetacija.

5. Mednarodno letališče v Palmi (Sant Joan) je s pretežno čarterskimi poleti povezano z večjimi evropskimi mesti 24 ur na dan. Po velikosti je to drugo največje letališče v Španiji (za Madridom, ki letno sprejme 20 milijonov potnikov); letno sprejme 17,5 milijona potnikov (zaposlenih je več kot 5.000 oseb) v relativno kratki sezoni (6–7 mesecev). Od začetka devetdesetih let imajo vsako leto 6–8 % več potnikov (leta 1998 je število potnikov v primerjavi z letom 1997 naraslo za 1 milijon), med katerimi prevladujejo Nemci (42 %), Britanci (30 %), Španci (20 %) in drugi (Belgijci, Francozi itd. s slabimi 10 %). Letališče ima kapaciteto 62 letal na uro, kar ne zadostuje potrebam v višku poletne sezone (trenutno 70 letal na uro).

6. Mallorca nudi številne in raznolike možnosti za šport in zabavo (plavanje,

smučanje na vodi, potapljanje, jadranje, deskanje, kolesarjenje, planinarjenje; diskoteke, akva-parki, kegljišča, glasbeni festivali, plesna tekmovanja, izleti, koncerti itd.).

7. Množice turistov privablja zlasti zaradi ugodnih cen turističnih aranžmajev.

Turizem je dejavnost, ki po svoji naravi vnaša spremembe v pokrajino. Le-te je zaznati povsod tam, kjer so turisti oziroma kamor se stekajo turistični tokovi. Intenzivnost teh sprememb je odvisna tako od števila turistov kot od oblike turizma. Tam, kjer je turistov malo oziroma so turistični tokovi šibki, je zaznati malo sprememb v okolju, in obratno: kjer je turistični tok velik, je tudi teh sprememb veliko. To dejstvo velja predvsem za množični turizem, ki zaradi svoje količine, prostorske koncentracije in trajnosti večplastno vpliva na okolje.

Spremembe in vplive na prostor lahko delimo na pozitivne in negativne, prav vsi pa vplivajo tudi na druge človekove dejavnosti. V nadaljevanju na kratko omenjamo le nekatere izmed njih:

- **Ohranitev in aktiviranje naravnih** (sonce, plaža, morje) **in kulturnih** (kultura in umetnostna dediščina) **prvin pokrajine.**
- **Gospodarska krepitev zaradi turizma:** dohodek od turizma, razvoj drugih dejavnosti.
- **Izboljšanje oskrbne ravni prebivalstva:** več objektov za bivanje, gostinskih, servisnih, športnih in kulturnih objektov, večje število bank, nepremičninskih družb, prevoznih sredstev itd.
- **Boljša povezava turistične regije z drugimi regijami:** večja odprtost za sprejemanje »tujega«, višja izobrazbena in kulturna raven prebivalstva (gl. sliko 11).
- **Razširitev gospodarskih dejavnosti,** zlasti razvoj terciarnih dejavnosti in gradbeništva
- **Dodatna zaposlitev na kmetijskih območjih – nova delovna mesta:** kmetijska proizvodnja se je preselila v za-

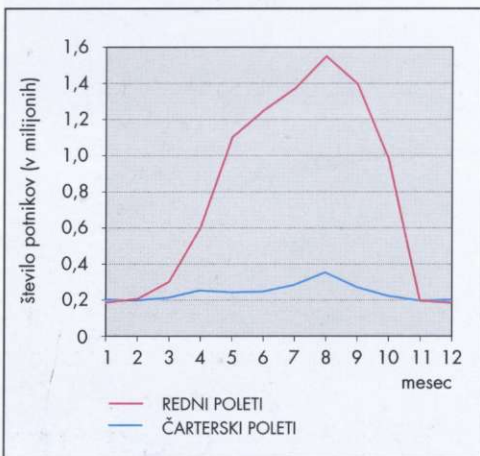

Slika 5: Mediteranska raba tal (Randa, osrednji del Mallorce): mandljevci uspevajo na ravnih površinah in v prigorju, oljčni nasadi zasedajo terase (foto: Irma Potočnik).

Slika 6: Novejše terase v notranjosti zahodnega dela Mallorce (v bližini kraja Deia). V notranjosti je kmečki turizem dopolnilna dejavnost. Veliko je umetniških kolonij (npr. Estellancs). Okrog 30 % prebivalstva predstavlja tuji (foto: Irma Potočnik).

ledje turističnih krajev ali pa je ostala in se razvija v neposredni bližini teh krajev, razvoj dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu.

Slika 7: Število potnikov na letališču Palma de Malorca (leto 1993).

- **Izboljšanje opremljenosti s turistično in splošno infrastrukturo:** izboljšana oskrba z električno energijo, vodo, izgradnja čistilnih naprav za odpadne vode, boljše prometne in telefonske povezave itd.
- **Možnost rabe turistične infrastrukture za lokalno prebivalstvo:** moderna osnovna infrastruktura in infrastruktura, povezana s terciarnimi dejavnostmi – trgovina, gostinstvo, bančništvo, zavarovalništvo, nepremičninska podjetja, objekti za zabavo in rekreacijo itd.
- **Zazidava pokrajine s turističnimi objekti:** strnjena pozidava – večnadstropni bloki, razpršena poselitev – zasebne počitniške hiše, kar zmanjša privlačnost pokrajine, zato lahko pride do upada povpraševanja.
- **Nepovratnost infrastrukturnih objektov:** komunalna in prometna infrastruktura morata biti prilagojeni največji koncentraciji

ji turistov; vendar ostajata zaradi sezonečnosti večji del leta neizkoriščeni.

- **Opustitev rabe obstoječih virov območja:** opuščanje kmetijstva, sprememba namembnosti kmetijskih idr. zemljišč).
- **Uničenje pokrajine zaradi pretirane obremenitve:** »urbana« podoba turističnega kraja, sprememba namembnosti.
- **Visoka ekološka obremenitev zaradi turističnih dejavnosti:** zlasti na vodah – problem odpadnih komunalnih voda in na zemljiščih – nasipavanje zemljišč, igrišča za golf itd.
- **Nizka izraba turistične infrastrukture:** marine, jadrane na deski, izposoja čolnov, igrišča za golf, jahalni klubi, dvorane za prireditve itd.
- **Motnje v ustaljenih družbenih in kulturnih navadah:** razlika v življenjskem standardu turistov in lokalnega prebivalstva, različne navade.

Občina Calvia je primer zavedanja lokalnega prebivalstva, da obstoječa smer razvoja ne vodi v izboljšanje življenjskih pogojev. Turizem bo tudi v prihodnosti še vedno glavna gos-

podarska panoga Calvie, zato morajo biti konkurenčni, zagotoviti stalna delovna mesta in se zavedati mej rasti. Štiri leta (1994–1998) je delovala interdisciplinarna skupina (več kot 20 strokovnjakov, 150 predstavnikov domačega prebivalstva, s predlogi kar 500 udeležencev Mednarodne konference »Turizem in sonaravni razvoj v sredozemski kotlini«, šole, podjetja, politiki, tuje izkušnje), ki je najprej identificirala dejavnike razvoja in njihove posledice. Bodoči razvoj je prikazala v dveh variantah: prva varianta je predvidevala nadaljevanje dosedanjega razvoja, druga pa rehabilitacijo Calvie (približevanje ciljem Agende 21 o sonaravnem razvoju). Rezultat je viden v lokalnem dokumentu »Calvia 21 Local Agenda – Mission Possible« (10 akcijskih linij, 40 iniciativ, 15 takojšnjih ukrepov – npr. rušenje hotelov, lokalni načrt za varčevanje z energijo, petletni moratorij za večja dela ob obali itd.). Akcijski načrt predvideva, da bodo v občini zavarovali naravno in ohranili zgodovinsko dediščino, izboljšali kakovost turizma in ohranili dosedanja rast turističnega prometa, izboljšali kvaliteto življenja in družbeno kohezijo, izboljšali

Slika 8: Akumulacijsko jezero Gorg Blau je bilo spomladi 1999 polno. Mediji poročajo, da sta imeli v marcu 2000 ti jezери le 17% običajne količine vode v tem letnem času. Jezeri sta prazni, saj ni bilo padavin, sušnost pa je povečal močan severni veter, ki je otok še bolj izsušil, zato je v veliki nevarnosti oskrba z vodo za lokalno prebivalstvo (foto: Irma Potočnik).

Slika 9: Slikovita soteska Sa Calobra na severovzhodu Mallorce (foto: Irma Potočnik).

Slika 10: Na severovzhodu je Rt Formentor, kjer se končuje okrog 100 km dolga gorska veriga Sierra de Tramontana (nadaljevanje Betijskih Kordiljer) z naravno zgradbo. Ob vdoru hladnega zraka najvišje vrhove pozimi pokrije sneg (foto: Irma Potočnik).

Slika 11: Prebivalstvo se je v preteklosti pred gusarsko nevarnostjo umaknilo v notranjost, kjer so v prigorju, v zavetju postavili slikovite vasice. Idilična podoba privablja številne tujce, ki se tu začasno ali stalno naselijo, saj lahko kupijo nepremičnine (foto: Irma Potočnik).

javni prevoz, rehabilitacijo, sonaravno upravljaljati z naravnimi viri, povečali raznovrstnost v gospodarskem sistemu, uvedli inovacije v občinski upravi itd. Projekt je dobil široko podporo lokalnega prebivalstva in bil nagrajen s strani Evropske Unije. Podobne načrte izvajajo tudi že v Alcudiji, na Tenerifi in v osrednji Španiji.

Ne glede na veliko število »madežev« najdemo na Mallorci še vedno veliko biserov, umetnin in naravnih.

1. Burns, T. 1995: *Mallorca (mali vodniki)*. DZS, Ljubljana.
2. Crete. *Nelles Guides*, 1991.
3. Crete. *Insight Guides*. APA Publications, 1996.
4. Entorn. *Actions of the Calvia 21 Local Agenda*, No. 16. Calvia/Mallorca, 1998.
5. Goriup, D. 1999: *Množični turizem in njegovi pokrajinski učinki na primeru Španije* (diplomska naloga). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
6. *Intensive programme. Gradivo za program Socrates/Erasmus*. Universitat de les Illes Balears.
7. Jeršič, M. 1985: *Turistična geografija*. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
8. Mallorca. *Polyglott – Reiseführer*. München, 1986/87.
9. *Mallorca je skoraj brez vode*. Dnevnik (7. 3. 2000). Ljubljana, 2000.
10. Microsoft Encarta Encyclopedia, 1998.
11. *Plan hidrologico de las Islas Baleares*. Palma, 1996.
12. Raba tal v sredozemskih državah, primer: *Baleari*. Gradivo za program Socrates/Erasmus (zbrala in uredila Irma Potočnik). Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1999.
13. Zyperen. *Polyglott – Reiseführer*, München, 1988/89.